

ODHALENÍ měšťanských domů barokní Prahy jako organismů převážně gotického původu není již dnes poznatkem novým. Další nálezy potvrzující vývojovou proměnu se zdají již být skoro zákonité, často ztrácejí onu až senzační příchut, kterou poskytovaly starší objevné sondy do středověku Prahy, o kterém jsme netu-

kdy má dům dvě barokní patra. Přízemí křídla bylo prolomeno čtyřmi lomenými gotickými arkádami, v patře bývala čtyři okna, uprostřed gotický polygonální arkýř na sochařsky složitě provedené konzole. Průčelí v přízemí bylo vystavěno z gotických cihel v polské vazbě a mohutnými pasy dosedalo na čtvercové pilíře s okose-

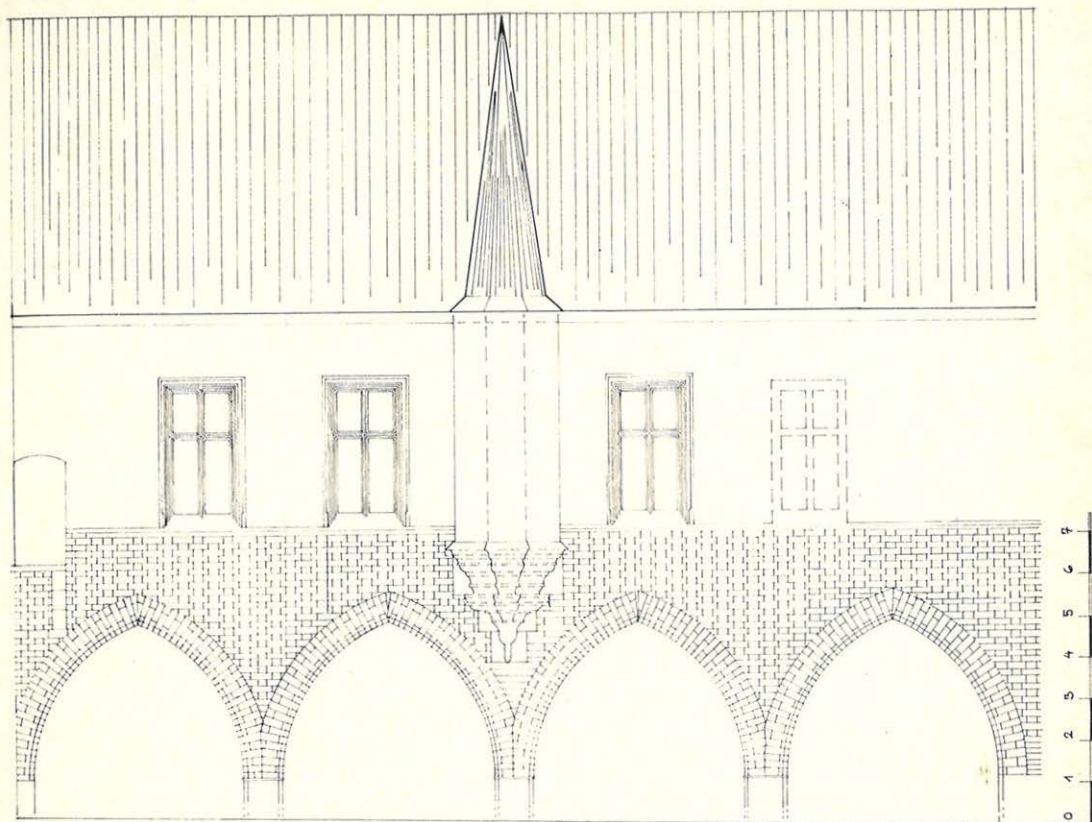
K poznání gotického domu U zlatého jednorožce

JAN MUK

šili, že je kolem nás zachován, že v něm žijeme. Získáváme nové poznatky, které nebývají často již podstatné. Než přece stále dochází také, a bude tomu tak patrně provždycky, k odkrytím pozoruhodným, která si zaslouží, aby vešla v širší známost a podstatnějším způsobem obohatila naše znalosti středověké Prahy, ba i poučila odborníky.

V domě U zlatého jednorožce čp. 548 na rohu Staroměstského náměstí a Železné ulice, který je známý románským domem zachovaným ve sklepech a pozdně gotickou klenbou průjezdu Matyáše Rejska, bylo pod gotickou omítkou poznáno při opravě fasády v r. 1966 velmi pozoruhodné gotické průčelí pravého dvorního křídla¹. Po dokončení opravy byly ponechány v průčelí odkryté pouze cihelné gotické pasy, které divákovi nevybaví ucelenější představu o podobě celkového řešení. Jako již mnohokrát, stejně i zde jsme si potvrdili výšku gotických domů. Křídlo, které bylo pouze jednopatrové, mělo římsu pouze o 60 cm níže vzhledem k dnešnímu stavu,

nými hranami². Podobu sloupových patek se nepodařilo zjistit. V souvislosti s nálezy na dalších stavbách vyvstává před námi netušený podíl cihel na naší gotické architektuře. Cihlu spatřujeme jako konstruktivní element, který vyniká svou prostou skladebností, tvarovou přesností, jednoduchou schopností snadným způsobem vytvořit i poměrně složité architektonické útvary, spolu se statickou spolehlivostí. Uplatňuje se všude, kde je zdlouhavé tesat přesné kamenické články. Nepřekvapuje nás proto, že kompaktní první patro je vyzděno již pouze z lomového kamene a omítáno. Původní líc cihlového přízemí býval režný s omítkou ve spárách zatřenou, přetřenou včetně cihel červenou barvou³. Teprve v druhé etapě vznikly ve štku upravené plastické spáry lichoběžníkového průřezu. Cihlové pasy byly na hraně vyžlabeny užitím tvarovek. Do středního pilíře byla zasazena konzola kamenného arkýře probíhajícího po výšce prvního patra, odděleného tesanou kordonovou římsou. Arkýř byl zřejmě polygonální,

Rekonstrukce domu U zlatého jednorožce čp. 548/I (kresba J. Muk)

po jeho odtesání se zachoval pouze reliéf hrubé struktury přesně ohraničený od původní, opracované plochy průčelí. Zjistili jsme několik řad římsových profilů, které zřejmě ještě byly obohacovány plastickými prvky umístěny ve směru horizontálním. Po stranách arkýře se nacházela okna s kamennými, bohatě profilovanými okenními ostěněními, se středními dělicími kříži. Profilace vyniká uzavřeností, nenacházíme zde hluboké zářezy, ani strmě vystupující hruškovce nebo jiné profily. Omezuje se na střídání mělkých výžlabků a oblouků. Tři oblouky arkád

s odpovídajícím úsekem patra byly nalezeny přímo ve dvoře, další byly odkryty ve stěně průjezdu. Je zřejmé, že příčné křídlo uzavírající dvůr na straně k náměstí mívalo menší hloubku a bylo teprve dalším traktem přisazeno ke gotickému křídlu. Podle tohoto poznatku můžeme rekonstruovat gotické průčelí celkem se čtyřmi arkádami a čtyřmi okny. Přihlédneme-li k mělkému traktu křídla, docházíme k závěru, že v přízemí existoval otevřený prostor na hloubku celého křídla. Překvapující řešení s kamenným arkýřem lze vysvětlit velmi jednoduše. Polygo-

nální arkýř náležel bezpochyby gotické kapli nacházející se v prvním patře. Stěží by byl arkýř orientován do nádvoří anebo ulice, kdyby nebyl vázán v tomto případě orientací k východu. Při datování této pozoruhodné památky se patrně neodchýlíme příliš od skutečnosti, budeme-li předpokládat její vznik v době druhé třetiny patnáctého století, před přestavbou domu Matyášem Rejskem.

Na levé straně se v prvním patře zachoval zazděný cihlový portálek se segmentovým záklenkem. Směřoval na pavlač, nesenou třídlínou kamennou konzolou, rovněž již odtesanou. Konzola nesla desku snad kamennou. Pavlači se přecházelo do zadní části křídla s lícem nepatrně předstupujícím. Konzola byla zasazena do hmoty pasu dodatečně vsekáním. Portálek v patře byl současný s okolním zdivem, přičemž vzhledem k originalitě arkýře musíme nutně předpokládat současnost přízemí s patrem. Snad by šlo tedy v případě pavlače o změnu během stavby.

Velmi poučný je i detailní pohled na průčelí prvního patra. Lomové zdivo pokrývala hrubá omítka relativně jemné struktury. Končila 9 cm od okraje profilu okna, při svém okraji byla překryta druhou vrstvou pečlivě hlazenou v nepříliš širokém pásku. Omítka přebíhala na opukový profil, který ovšem byl pod omítkou pouze v nejnútnejším rozsahu, aby nevytvářel podklad omítky špatně nesoucí. Okraj tesaných kvádrů vcelku sledoval na spodním konci se odchylující okraj omítkového pásku tak, aby plocha hladkého kamene pod omítkou byla co nejmenší. Další vrstva gotické omítky překryla spodní vrstvy a byla dotažena až do vzdálenosti 3 cm od profilace. S ní souvisel i světle okrový nátěr na ostění. I tato druhá vrstva omítky byla ještě gotického původu.

Památká zanikla patrně v raném baroku, současně s úpravou průčelí, neboť v zazdívkách zrušených gotických oken byly nalezeny fragmenty renesančních ostění.

Poznámky

¹ Objevení arkád probíhalo v několika etapách. Při instalaci elektrického vedení v r. 1960 byly odkryty arkádové pasy v přízemí a dokumentovány SÚRPMO. Odkrytí přízemí a oken v patře provedli v r. 1966 pracovníci Pražského střediska památkové péče, arkýř odkryl autor, který také byl pověřen dokumentací a závěrečným zpracováním.

² Cihly formátu 7,5 × 12 × 26,5 cm. Obdobný způsob jsme zjistili i na dalších pražských stavbách, např. čp. 156 a čp. 465. Způsob je obdobný, jaký nacházíme na cihlových stavbách Slezska.

³ Řešení s bílými spárami, jak je na objektu dnes nacházíme, je proto nepůvodní a opticky navazuje na druhou gotickou etapu úpravy. Řešení bíle natřenými spárami je jediným způsobem evokace původní úpravy, neboť řešení štukovými páskami by bylo z hlediska trvanlivosti nereálné.